

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ БАНКІВ ЗІ СТРАХОВИМИ КОМПАНІЯМИ

ПОПОВИЧ Дарія Володимирівна

*кандидатка економічних наук, доцентка,
доцентка кафедри фінансового менеджменту,
Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID ID: 0000-0001-6158-444X*

ГНАТЮК Владислава Миколаївна

*здобувачка освітнього рівня «магістр»
Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID ID: 0009-0005-0638-509X*

Анотація. У статті розглядається необхідність подальшого розвитку взаємодії банківського та страхового ринків, оскільки в глобальному середовищі стрімко посилюються процеси концентрації капіталу, фінансово-кредитні установи працюють в умовах гострої конкуренції та намагаються задовольнити якомога ширший спектр потреб клієнтів.

Ключові слова: банк, страхова компанія, банкострахування.

Постановка проблеми. В останні роки банки та страхові компанії активно спрямовують свої зусилля на співпрацю у фінансовому секторі. Такі явища зумовлені різноманітними глобалізаційними процесами світової економіки, які тісно пов'язані із значними змінами відносин у фінансово-економічному секторі. Сучасні ринки банківських і страхових послуг динамічно змінюються під впливом різноманітних економічних факторів і світових тенденцій, тому учасникам ринку необхідно розвивати нові канали збуту, щоб залишатися конкурентоспроможними. Світовий фінансовий ринок насичений різними ресурсами. Тому при залученні нових клієнтів використовують методи зниження витрат і підвищення якості послуг, їх зручності та ефективності для споживачів [5, с. 99]. Тісна співпраця між страховими компаніями та банками має ґрунтуватися на принципах взаємної вигоди.

Банківське страхування – це юридично оформлена угода між банківською організацією та відповідною страховою компанією, спрямована на задоволення потреб клієнтів щодо страхового захисту або банківських послуг через банківські та страхові канали. На сьогодні банківське страхування вважається одним із сучасних непрямих каналів продажів і, в найпростішому вигляді, характеризується продажем страхових послуг через банківські канали продажів. Цей шлях експерти називають ефективним для поширення пенсійних і страхових продуктів через експансію в різні ринкові ніші.

На стан фінансового ринку в Україні впливають глобальні процеси економічного характеру, що відбуваються на світовому ринку фінансових послуг, і різноманітні внутрішні фактори. Тому тенденція активної взаємодії банківських і страхових установ поширюється і на український ринок.

Стан страхового ринку в Україні сьогодні передбачає реальну форму найвищого рівня розвитку банківського страхування, як створення або спільне володіння системним банком і великою універсальною страховою компанією, які разом утворюють групу фінансового ринку, за допомогою якого здійснюється взаємодія каналів збуту в банківському секторі та страхових послуг [14].

Від повномасштабного вторгнення негативно постраждали обидві ринкові ніші – фінансові та банківські послуги, а також страхування. Війна в Україні змінила як розмір, так і структуру фінансових активів. Через постійні обстріли, окупацію частини територій, переміщення населення всередині держави та за її межі майже всі учасники ринку відчують значне зниження добробуту. Серед проблем також називають зниження платоспроможності клієнтів, зростання ризиків і, як наслідок, падіння попиту на фінансові послуги.

Водночас фінансовий ринок України продемонстрував значну стабільність, гнучкість та здатність швидко та ефективно реагувати на сучасні виклики. Банківські установи, які адаптувалися до складних умов і ризиків, почали планомірно впроваджувати новітні послуги та методи обслуговування, однак питання залучення нових клієнтів залишається актуальним. Крім того, через сучасні підвищені ризики, взаємодія банків зі страховою індустрією є важливим моментом для сучасних споживачів.

Проте, правильно вважати, що питання доцільності розширення співпраці між банківськими та страховими компаніями до вищих рівнів інтеграції, чинники, що гальмують таку інтеграцію, та потенціал процесів посилення взаємодії між банками та страховими компаніями потребують подальших досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній вітчизняній та зарубіжній літературі питанням взаємодії банків і страхових компаній присвячено роботи багатьох авторів. Серед учених, які досліджували даний напрям, слід виділити: О. Д. Вовчак, О. М. Кальченко, М. С. Клапківа, Ю. П. Макаренко, В. І. Рудевську, О. Б. Садуру, Н. В. Соловей та ін.

Водночас необхідно з'ясувати питання та перспективи подальшої інтеграції банків та страхових компаній з метою поживлення попиту громадян України на страхові продукти та підвищення їхньої фінансової грамотності у цій сфері.

Мета статті. Метою статті є висвітлення можливостей поглиблення інтеграції банківського та страхового ринків України.

Виклад основних результатів. За роки незалежності України, незважаючи на всі кризові явища та проблеми, банкам вдалося зберегти довіру споживачів більшою мірою, ніж страховим компаніям [6, с. 68].

Хоча банківські продукти зазвичай більш зрозумілі пересічному громадянину, діяльність страхових компаній і банків на фінансовому ринку тісно пов'язана. І цей зв'язок відображається не лише у взаємодоповнюваності обох ринків, а й у тенденціях останніх років щодо діяльності банків та страхових компаній.

Слід мати на увазі, що для ефективного функціонування банків і страхових компаній необхідний ефективний розвиток співпраці між ними, враховуючи розвиток асортименту банківських та страхових продуктів, їх доступність і зрозумілість для споживачів [10, с. 43]. Для страхових компаній така співпраця дає низку переваг і дозволяє:

- сформувати спільну клієнтську базу;
- спиратися на імідж і репутацію банку;
- зменшити вартість коштів, необхідних для надання страхових послуг;

- розширити географію присутності через мережу відділень банку [7];
- збільшити кількість транзакцій клієнтів шляхом просування своїх послуг через онлайн-платформи та цифрові канали зв'язку банківських установ;
- зменшити витрати на рекламу та продаж страхових продуктів за рахунок наявного персоналу банку-партнера та утримання сервісних підрозділів, які обслуговують онлайн-платформи на балансі банку-партнера;
- збільшити прибуток шляхом розміщення страхових коштів на депозитних рахунках, рахунках у цінних паперах тощо в банку-партнері.

Така співпраця дозволяє банкам зменшити ризики та витрати під час їх діяльності та поліпшити конкурентні позиції на ринку за рахунок збільшення лояльності клієнтів.

Виділяють п'ять основних фаз конвергенції страхових компаній і банків під час спільної взаємодії [2, с. 131]:

1. Початкова форма співпраці обмежується наданням страхових послуг клієнтам банку та самому банку-контрактнику. Ця форма насправді не є банківським страхуванням, оскільки канали збуту та продукти зазвичай не перетинаються.

2. Агентські відносини дозволяють надавати страхові послуги через мережу агентів, афілійованих з банком.

3. Співпраця, при якій партнери вступають у договірний союз, який пропонує найвищий рівень підтримки в усіх сферах договірного співробітництва. Це передбачає високий рівень співпраці, що вимагає постійної координації спільних тем.

4. Форма контролю дозволяє банку або страховій компанії застосовувати механізм контролю до злиттів і поглинань для досягнення своїх стратегічних цілей. Придбання відповідної кількості акцій для участі в управлінні страховою компанією чи банком дозволяє ефективно використовувати канали збуту, розширювати та диверсифікувати товарний та споживчий асортимент, що є загальною стратегією та ефективною реалізацією.

5. Форма фінансового супермаркету – найвищий рівень інтеграції банківської та страхової діяльності. Для цього структура банку та страхової компанії має відповідати загальній структурі ринку не лише окремих фінансових послуг, а й галузі в цілому.

В Україні існують усі перераховані вище форми співробітництва між банками та страховими компаніями, але найбільш поширеними є перші два варіанти, які обмежуються початковою формою співпраці або агентськими відносинами [11, с. 182].

Форми страхового захисту в сучасних умовах ринкової економіки доцільно згрупувати таким чином (рис. 1):

- страхування споживчих та комерційних кредитів. Даний вид страхування дозволяє зміцнити ресурсну базу банківської установи, а також збільшити обсяг банківських операцій та конкурентоздатність банку на фінансовому ринку;
- страхування ризику неповернення кредитних коштів. Даний вид страхування захищає комерційний банк від втрати грошових коштів внаслідок невиконання позичальником своїх зобов'язань, тобто полягає в захисті майнових інтересів банку;
- страхування відповідальності позичальника за неповернення кредиту або несвоєчасну сплату відсотків за ним. Даний вид страхування захищає страхувальника від банкрутства та гарантує кредитору повернення його коштів та отримання відсотків своєчасно та в повному обсязі;
- використання банківських інструментів як альтернативної форми страхування: порука третіх осіб, банківські гарантії, факторинг [4, с. 72].

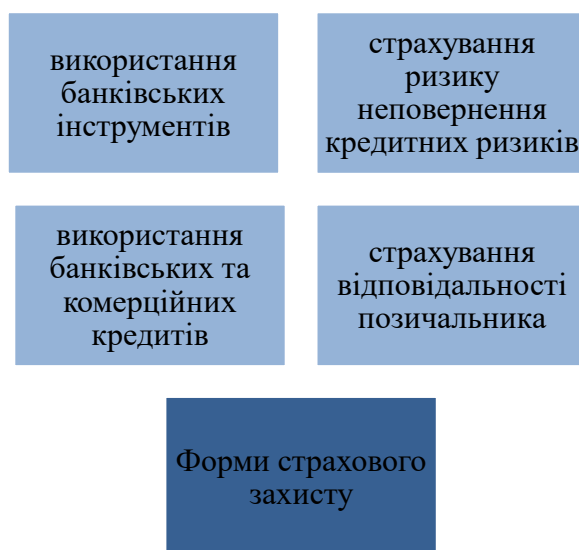


Рис. 1. Форми страхового захисту в сучасних умовах ринкової економіки
Джерело: [4, с. 72].

Отже, банки в умовах нестабільної, швидко мінливої економічної ситуації, що має місце в Україні зараз, зобов'язані приділяти особливу увагу проблемі управління ризиками в цілому, та питанням страхування кредитних ризиків зокрема. Лише такі банківські установи зможуть продовжити діяльність в умовах війни та післявоєнного стану.

Як і в усьому світі, банки та страхові компанії в Україні є лідерами на ринку фінансових послуг, посідаючи перші місця за активами, капіталом, кількістю клієнтів та обсягом послуг, що надаються. Водночас в Україні, враховуючи слабкий розвиток інших фінансових посередників (кредитних спілок, лізингових, факторингових компаній), їхня роль і вплив на економіку є ще більш вираженими – у першому півріччі 2023 року вартість активів банків та страхових компаній разом склала понад 91% загальних активів усіх фінансових компаній, і ця тенденція зростає (табл. 1).

Таблиця 1

Показники активів фінансових корпорацій України

Назва показника	Станом на			
	01.04.2023		01.07.2023	
	млрд грн	%	млрд грн	%
Активи банків	2 427,2	87,90	2 562,2	89,10
Активи страхових компаній	70,5	2,60	70,8	2,50
Активи фінансових компаній (включаючи лізингові та факторингові)	259,3	9,30	236,7	8,20
Активи кредитних спілок	1,4	0,05	1,4	0,05
Активи домбардів	4,3	0,15	4,5	0,15
Активи фінансових корпорацій (разом)	2 762,7	100,00	2 875,6	100,00

Джерело: [8, с. 196].

Для кращого розуміння тенденцій на банківському та страховому ринках та їх можливої синхронізації проаналізуємо динаміку зміни кількості активних гравців на обох ринках за останні п'ять років (рис. 2).

Протягом аналізованого періоду спостерігається негативна динаміка щодо кількості банківських установ та страхових компаній на фінансовому ринку України. Якщо у 2019 році було 76 банків та 234 страховики, то на початку 2023 року на фінансовому ринку залишилося 63 банки та 111 страхових компаній.

Величезну роль у скороченні банківських установ відіграв процес «зачистки» банківського сектору Регулятором. При цьому найбільше банків було виведено через реформи, спрямовані на підвищення прозорості ринку банківських послуг, а також запровадження більш жорсткого регулювання для учасників, зокрема щодо ліквідності та мінімального розміру регулятивного капіталу.

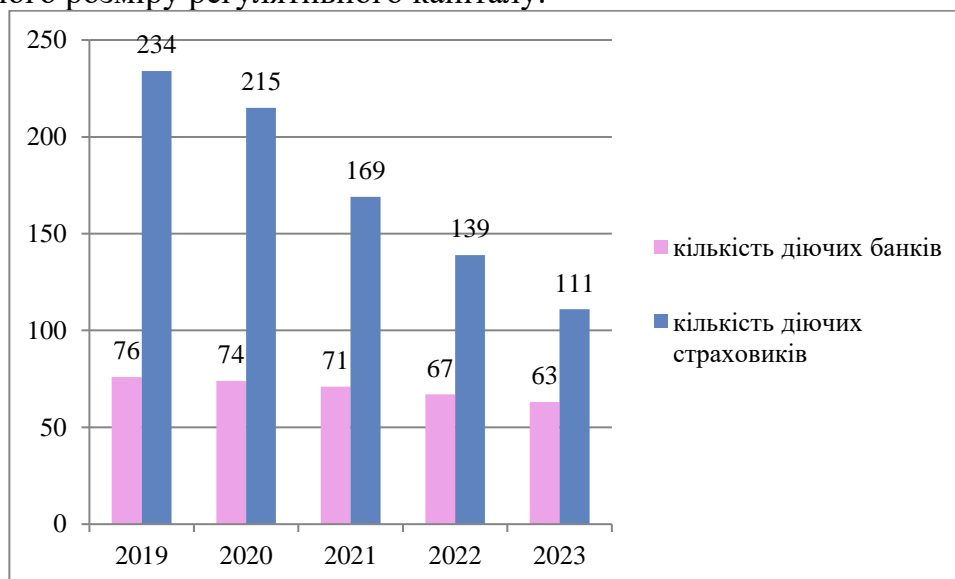


Рис. 2. Динаміка чисельності діючих банків та страховиків за період 2019-2023 рр.
Джерело: [3].

Майже подібна ситуація склалася зі страховими компаніями, яка полягала в тому, що протягом досліджуваного періоду з ринку пішли ті агенти, які контролювали лише незначні частки страхового ринку або взагалі не здійснювали жодної діяльності. Національний банк України свідомо скоротив кількість таких страхових компаній після того, як НБУ отримав статус регулятора фінансового сектору (SPLIT).

Отже, за останні п'ять років кількість страхових компаній скоротилася більш ніж удвічі. У результаті порівняння динаміки зміни кількості активних гравців банківського та страхового ринків можна спостерігати синхронізацію процесів. Тому слід припустити, що він носить штучний характер через цілеспрямовані дії Регулятора [9, с. 192].

Незважаючи на значне зменшення кількості учасників за аналізований період як на ринку страхування, так і на ринку банківських послуг, за останні шість років активи компаній не тільки не зменшилися, а навіть зросли.

Тенденції «просідання» на обох ринках 2019-2020 роки пов'язані з впливом пандемії COVID-19 і викликаним цим уповільненням світової економіки.

Для прискорення розвитку фінансового сектору, який після банків займає значну частку страхових компаній, необхідно забезпечити отримання довгострокових коштів для подальших інвестицій. Така тенденція не дозволяє очікувати покращення ситуації з участю страхових фондів через зменшення їх кількості та враховуючи поточну невизначеність в економіці країни, військові дії тощо.

Одним із потенційних джерел отримання таких ресурсів є резерви страхових компаній, що займаються страхуванням життя. Оскільки, на відміну від страховиків, які займаються ризиковими видами страхування (non-life), страхування життя передбачає укладання з клієнтами довгострокових договорів на кілька десятиліть і, відповідно, надає страховикам можливість інвестувати в більш довгострокові

інструменти, зокрема банківські депозити. З цієї причини доцільно вивчити стан та динаміку зміни кількості страхових компаній, що працюють на ринках «non-life» та «life» страхування (рис. 3).

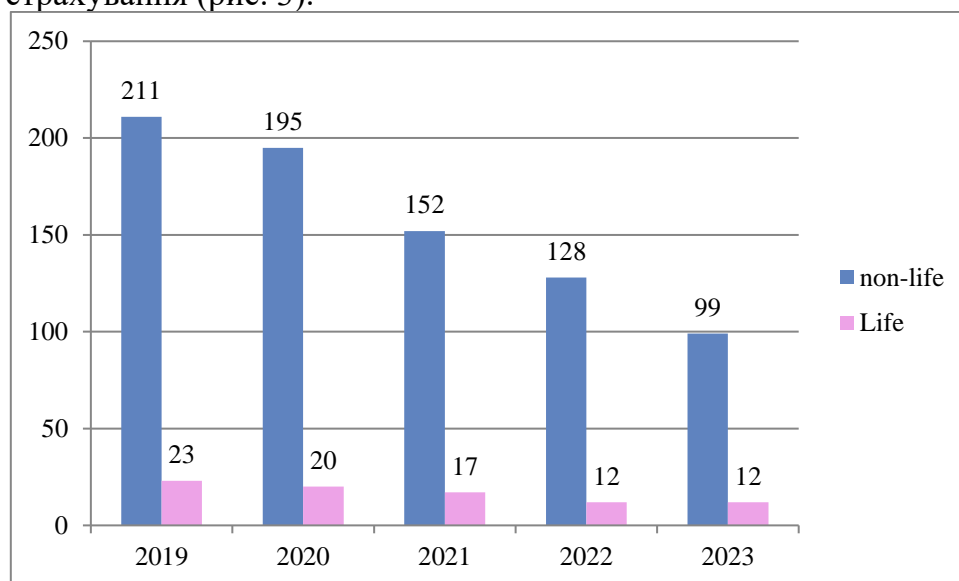


Рис. 3. Динаміка кількості страхових компаній «non-Life» та «Life» за 2019-2023 рр.

Джерело: [7].

На українському страховому ринку переважна більшість страховиків пропонують послуги, які не мають відношення до страхування життя. Водночас кількість компаній, що займаються страхуванням життя, за аналізований період зменшилася майже втричі.

Пріоритетними послугами, що пропонуються національними страховиками для подальшого впровадження в банку, є:

- страхування заставного майна, в тому числі транспортних засобів;
- можливі ризики в аграрному секторі при кредитуванні агропромислових комплексів;
- фінансові ризики для власників різного майна;
- медичні витрати власників банківських карток у зв'язку з можливими нещасними випадками та медичні витрати під час внутрішніх та міжнародних подорожей;
- від нещасних випадків для вкладників банківської організації;
- відповідальність власників зброї.

Також страховики надають банківським установам цілий комплекс послуг:

- страхування кредитів: комерційних, беззаставних, у разі недостатньої застави, інкасо та факторингу;
- страхування можливих фінансових ризиків при кредитуванні фізичних осіб або при кредитуванні купівлі нерухомості та автотранспорту, фінансові ризики, в тому числі тендерні гарантії та виконання контракту.

Незалежно від цього, необхідно враховувати захист фінансових ризиків для банківської установи та власників карток, які виникають внаслідок шахрайства у сфері карткових рахунків, а також фінансових ризиків вкладників банку, які можуть виникнути через неповернення банком вкладу. Окремо варто виділити надання послуг зі страхування майна банку, транспортних засобів, цінностей, працівників, діяльність яких характеризується підвищеними ризиками, страхування медичних витрат [13].

Серед продуктів, які можна реалізовувати через банківську мережу, – обов'язкове

або добровільне страхування відповідальності власників транспортних засобів, технічна допомога, страхування від нещасних випадків, особисте та майнове страхування, добровільне страхування відповідальності мешканців житлових будинків перед іншими особами тощо.

Страхові продукти, що продаються в Україні через мережі банківських організацій, в більшості випадків стандартизовані або традиційні: автострахування, страхування майна та здоров'я, КАСКО, туристичне страхування. При цьому практично відсутня сегментація за потребами страхувальників, більшість банківських установ пропонують однакові страхові послуги [12, с. 210].

Великі банківські установи, які в основному надають фінансові послуги фізичним особам, як правило, мають різноманітних страхових партнерів, у тому числі компанії зі страхування життя та ризикового страхування. Також такі банки співпрацюють з компаніями-лідерами за розміром страхових внесків, тим самим розвиваючи позитивне ставлення потенційних споживачів до проданих послуг.

Серед українських банків також існує співпраця з тією категорією страховиків, які надають послуги юридичним особам та мають інші портфелі страхових продуктів. Крім того, на ринку є банківські установи, які мають дочірні страхові організації. На українському ринку також працюють банки, які мають пільгові договори з окремими страховими компаніями. Також є банківські установи, які взагалі не надають страхових послуг, а модель співпраці зі страховиками зводиться до іпотечного страхування, різних видів страхування життя та здоров'я.

Насправді перелік послуг, що поширюються через мережі банківських організацій, досить вузький і в деяких випадках навіть може бути представлений як одна з умов отримання кредиту або позики.

Проте ситуація покращується, банки та страховики постійно модернізують моделі співпраці. Крім того, в умовах бойових дій значно зростає попит на окремі страхові послуги. Також зростає попит на різноманітні споживчі кредити та лізинг, особливо серед юридичних осіб. Тому страхові компанії та банки поступово розширюють спектр послуг і намагаються задовольнити всі потреби споживачів.

Нинішня економічна ситуація через військове вторгнення російської федерації лише посилить негативні процеси на фінансовому ринку України та підкреслить необхідність співпраці та єдності його суб'єктів задля зменшення негативних наслідків війни.

Майбутня інтеграція страхових послуг у банківську систему може стати міцним фундаментом для подальшого зростання та формування фінансового ринку України. Основним критерієм залишається прозорість діяльності учасників ринку. В умовах подальшого розвитку основним пріоритетом має стати захист інтересів споживачів та зміцнення довіри до страхування з метою захисту українського суспільства від різноманітних викликів. Загалом це призведе до загального підвищення добробуту суспільства та якості життя громадян.

На сьогодні існує кілька факторів, які впливають на розвиток банківського страхування:

- необхідність вдосконалення правової бази взаємодії банківських організацій і страхових компаній;
- підвищення довіри споживачів шляхом створення прозорості та передбачуваності державної політики відповідно до страхового ринку;
- здешевлення кредитоподібних ресурсів для створення основи для розвитку банківського страхування в державі.

Погоджуємось, що співпраця між банками і страховиками в майбутньому буде ефективно розвиватися, а отримання страхового захисту через банківську установу стане звичним явищем для споживачів [11, с. 182].

Висновки. Взаємодія банків і страхових компаній на ринку фінансових послуг має великий потенціал для зростання обсягів і розширення напрямків. Очікується, що спільна робота буде вигідною як комерційним банкам, так і страховим компаніям. Водночас перевагою для страховиків є збільшення частки ринку, що має збалансувати вагу обох гравців у довгостроковій перспективі. В Україні цей потенціал використовується частково та в дуже обмеженій формі співпраці.

Подальшому розвитку тісної співпраці заважає ряд об'єктивних факторів: війна, загальний занепад економіки країни, необхідність працювати в невизначених умовах, девальвація національної валюти та знецінення заощаджень у гривні, зниження доходів населення на фоні стрімкої інфляції тощо.

Комерційні банки також повідомляють про збиткову діяльність через наслідки війни та нижчий дохід від погашення позик. Зараз Україна потребує швидких та ефективних рішень щодо фінансування будівництва нового житла, відновлення об'єктів інфраструктури та страхування. Тому доцільно підсумувати, що на даному етапі надзвичайно важливою стає співпраця основних учасників фінансового ринку, координувана ринком і Регулятором.

Водночас виклики на цьому етапі розвитку інтеграційних відносин між українськими фінансовими посередниками постають особливо гостро, особливо на законодавчому рівні. Саме через це Національний банк України, як мегарегуляторний орган, має підтримувати посилення системи нагляду за банками та страховими компаніями.

Таким чином, вирішення поточних проблем з організації інтеграції банківського та страхового сектору України сприятиме підвищенню прозорості інтеграційних відносин між банками та страховими компаніями, що в цілому за умови стабілізації безпекової ситуації в Україні дозволить зменшити коливання у розвитку всього фінансового сектору національної економіки та наблизитися до виконання поставлених НБУ завдань щодо підвищення безпеки, збільшення частки страхування у ВВП до 2% та частки страхових премій зі страхування життя в структурі премій загального страхування до 20%.

Список використаної літератури

1. Вовчак О. Д., Надієвець Л. М. Діяльність страхових компаній як фінансових посередників: світовий досвід та можливості для України. Облік і фінанси, 2015. № 3. С. 70-74.
2. Кальченко О. М., Лисиця А. В. Сучасні тенденції та перспективи розвитку банківсько-страхової інтеграції в Україні. Проблеми і перспективи економіки та управління, 2018. № 1 (13). С. 131-139.
3. Кількість банків в Україні (2008-2024) URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/count/>.
4. Клапків М. С. Страхування фінансових ризиків: монографія. Тернопіль: Економічна думка, 2015. 570 с.
5. Кучеренко В. Економічна природа інтеграції банків і страхових компаній. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2009. № 2. С. 97-105.
6. Макаренко Ю. П., Покотило К. В. Теоретичні аспекти взаємодії банків та

страхових компаній. Економіка та держава. 2014. № 9. С. 67-70.

7. Наглядова статистика Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>.

8. Охрименко І. Б. Інновації open-banking у розвитку банкострахування. Актуальні питання у сучасній науці. 2023. №11 (17). С. 193-208.

9. Рудевська В. І. Взаємодія банків та страхових компаній на ринку фінансових послуг: проблеми та перспективи. Гроші, фінанси і кредити. Вип. 66. 2022. С. 187-194.

10. Рудевська В., Погоріла О. Особливості державного регулювання страхового ринку України у трансформаційних умовах. Вісник університету банківської справи. 2020. № 1 (37). С. 42-53.

11. Садура О. Б., Агрес О. Г. Особливості взаємовідносин між банками та страховими компаніями: тези доповідей VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Управління інноваційним процесом в Україні: розвиток співпраці», Львів, 2020. С. 181–183.

12. Соловей Н. В. Взаємодія страхових компаній та комерційних банків. Збірник наукових праць НАУ. 2011. № 29.

13. Співпраця між банками та страховими компаніями. URL: <https://blog.youcontrol.market/spivpratsia-mizh-bankami-ta-strakhovimi-kompaniiami/>.

14. Шевцова О. Й., Коваленко О. С. Структурний розвиток фінансового ринку України. Економічний простір. 2009. № 2.